

İnsan mənzərələri

Pirayə xanıma

Nazim HİKMƏT

	üç şüşə Kavaklıdoro gotir.	Mardanapal qopqoca bir qurbağa kimi güldü:	
<i>Əvvəli ötən saylarımızda</i>			
- Mösyü Ferman Ankaradımı hələ?	- Ölli yaşına girdin, Hikmət boy, amma	yaşadığın yənə əl çəkəmin eyş-işrətdən...	
- Üç il öncə müqaviləsi bitdi, getdi			
və			
yerində biz qaldıq.	Masada dörd kişiydilər.		
Gavurun	Mardanapal		
hünərini aldıq olımdən.	polşa yəhudisidi, iyirmi ildən bəri		
Hətta Kastamonulu İbrahim yeni bir turşu icad etdi çöl donuzunun bel oti üçün.	Çox rahat sata bildiyindən elektrik avadanlıqları ilə bərabər		
Zaton,	böyük və kiçik məmurlarımızın vəzifə namusunu hitlerçilər olinə		
bir kərə gördümü "şip" deyib qapır türk milləti,	bir "ali qan" şohadətnaməsi verib, köhnə işində saxladılar onu.		
o məsələdə ağıllıyıq, öyrənmədiyimiz heç nə yoxdur.	Gənc arvadı bir aləmdir		
Fəqət	Mardanapalın, - incə-minca, uzun baldır, tam dəyməmiş əncir kimi		
ctimad görmürük öz millətimize.	köhnə işində saxladılar onu.		
İndi	Gənc arvadı bir aləmdir		
yüz əlli dollar verirlər Ankarapaladakı türk aşbazına. Mösyü Ferman nəyi əskikdi?	Mardanapalın, - incə-minca, uzun baldır, tam dəyməmiş əncir kimi		
İlo,	bir cüt məmo,		
oskikdi, gavurluğu əskikdi!	iri, dərin, kadifə gözəl		
- Mustafa, qəhvə hazırdı...	və		
Qarson Mustafa	pombə məmmər kimi bir alın...		
şəyirdən qəhvəni aldı, çıxdı	Şorabları gətirdi qarson Mustafa.		
və			
aparıb verdi qəhvəni.			
- Qarson...			
(Hikmət Alporsoydu qarson Mustafanı çağırır.)			
- Qarson,			
Baxdı Mardanapal - tükü qaşlarının altında ağları çat-çat məhzun gözləri vardı - "Böyük insan"ın masasına torof: - Hikmət bəy, - dedi, - bu adama bir sualm var ində, doğru cavab versə, yüz min liro verərəm...			
- Nə sualdı ki? - Mühəribəy giriləcəkm? - O deməz, Təhsindən soruş. - Təhsin də deməz. - Çünki bilməz, ona görə.			
Mən bilərəm, nəyi deyər, nəyi deməz Təhsin.			
Bunu deməz, bilso belə.			
Fəhm dedi: - Bu işi Türkiyədə yalnız bir kişi bilir, başqasının sözüno inanma...			
Bir	hakim müəvini idi Fəhm, yarışıqlı, gənc		
və bir az da poltək, atası Parisdə öldü, arvadı bir kürd dəərbəyinin soyundan idi.			
Ör-arvad üç ildəbir bir villalarından nögdə altmış beş min liro kərə haqqı alırdılar			
və			
evlərində hələ bir fransız "dam dö" kompani qalrdı.			
Fəhmin bir ford maşını, üç min liro qumar borcu			
və			
hələ unudulmayan beş illik bir "şöhrəti"			
vardır - bir gecə Akıntiburnunda, kazinoda biabırılıq ctdiyinə görə			
kazino sahibinin əmrinə ilə silahlı mühafizəçilərdən biri yumruq atmışdı Fəhmo. Fəhm əvvəl-əvvəl çəşmişdi, sonra			
özünü kazino sahibinin ayaqları altında görəndə, üzüqoylu yerə qapanıb, hıçqıra-hıçqıra çərəsiz bir çocuq kimi ağlamışdı.			
İfəlbuki elə o gün sohər-sohər məhkəmə salonunda saçaqlı			
qara cübbəsinin içində ləvənd kimi yüksələrək, ölümünü istəmişdi bir adamın... Hikmət Alporsoy soruşdu: - Mühəribəy girişib-girilməyəcəyi ilə nodon maraqlanırsan, Mardanapal? - Ortada bir haqq-hesab məsələsi var, Hikmət bəy.			
Fəhm soruşdu: - Hitlerin qazanmasını istəyirsinmi, Mardanapal? Yəni, qəlbin nə deyir? Gümrah qəhqəlorlə güldü Hikmət Alporsoy: - Mardanapal yəhudi sayılır ki... Mardanapal cyhamla dedi: - Bəyim, pasportuma yazılmasa da, yəhudiyəm.			
Yəni, çox şükür ki, yəhudiyəm.			
- Aman, Hitler xəbər tutmasın. - Lap tutsun. Mən onlara pul qazandırırım. - Hitler olinə düşsə, nə edərsən, Mardanapal? - Onu özümə ortağ edərdəm. - Aldatmaq, kof gəlmək üçünnmü? - Öldürməzən? - Bu dünyada həmsiz ölüməyəcəyik ki? - Hey, məno bax, heçmi acığın gəlmir almanlardan? - Öziz bəy idi bunu soruşan. Mardanapol güldü və cavab vermədi. Ölləri pantolonunun ciblərində idi Öziz bəyin.			
Bu ciblər pantolonun yanlarında deyil, öndündə idi.			
Öziz bəyin smokin paltolonları da belə tikilmişdi			
və			
bu geyim tərzi cibgirdərin geniş yayılmışdı dövrlərdən qalma idi.			
Çərkəz idi Öziz bəy. Atası meşo qaravulcusu idi.			
Fəqət bu gün Öziz bəyin öləndə bir müstəmləkə (döko) orazisi qədər meşo var.			
İstanbul odun və kömür təmin edir.			
Yay günündə meşonin ortasında,			

evin pilokonlarında
ona rast golsən,
deyərson
Hindistanda bir ingilis
valisidir.
bombəyaz
kolonyal şapkasından tutmuş
kübər təbəssümünə qədər.
Və
qış gecəsində
meşədə qurdlar uluşırkən
onun on metrədən do
uzun süffəsində
müsafir olmuşsansa oğor,
altun sarısı saçlarını,
qan kimi qırmızı
sifotini
və
dostlarına
qızardılmış ov əti, şorab
ikrana etdiyini görmüşsən yaqin.
Və
bu ziyafətdə
orman işçilərinin
və jandarma komutanlarının
arvadları -
hamısı da çirkin, yöndəmsiz -
biləklərindən
dörsöklərinə qədər
taxardılar altun bilorziqlərini.
Bir gün
bir orman işçisi
boyun qaçırdı bu ziyafətdən -
üç gün sonra
evi basıldı,
döyüldü baylıncaya qədər...
Bəzən
ormanda
qızartdaq yarpaqların
altında
sür-sümüyə ilişir ayaqlarınız -
bunlar
odun qaçaqmalçılarının
çürümüş cəsədlərində...
Öziz boy
ormanlarındakı işçilərin
sayını bilmir, -
zətən,
hesabdan başı çıxmır.
Əqraba olsalar da,
zülm görün
gözüçü və cəngüdənlər
əllərinə keçəni
həyasızca oğurlayırlar,
Öziz boy
bunu bilso də,
üstünü vurmur,
çünki
bunun on mislini qazanırdı
siqaret
qutularının içindəki kağızdan,
albotta,
ormanlarındakı ağaclardan
çökülmüş kağızdan
və
bir də
işçilərinin alın tərəfindən.
Bəzən
ormanda
bir vərəmli qızdan
danışırlar -
bir zamanlar
ağacları altında
xəyalət kimi doluşan
bir qızdan.
Qız ölmüş -
ondan
qıpqırmızı gürgənlikdə
mərmer bir mozar.
bir də,
ağac dolusu
bir orman
miras qalmış
Öziz boyu.

Fağət
balıq suda doymadıgı kimi,
Öziz boy do
ağacdan doymur -
daha çox ağac,
daha çox ağac,
heç bir insanın
sahib olmadığı,
heç bir quşun
görmədiyi qədər
ağac...
Öziz boy soruşdu:
- Niyə güldün, Mərdanapa!
Gəl,
mən sənə
bir xeyir xəbər verim:
almanlarla anlaşacağıq,
görəcəksən.
Sevindiymi, Mərdanapa!
- Bərabər sevinirik, Öziz boy.
Sənin də
o yarımçıq işin
tamamlanar.
- Vayy,
bunu da bilməmişsən ki...
- Biz hər şeyi bilirik,
boş yərə yohudi deyilik ki...
Alman şirkəti
bir milyon verir,
eləmi?
Yaşşı puldur.
Bizimkilər
iş bilirler də.
Bir ilə
bütün vilayəti
alarsınız
ortaq olsan onlarla.
Sət ön bon afer.
doğrusu, doyar.
Anlaşıq, Öziz boy,
sevinək bir yerdə...
Bir şeylər
baş verirdi
mavi şüşələrin çölündə,
amma
bixəbər idilər bundan
mavi şüşələrin içindəkilər.
Bayırda
Ay qızarırdı
yan-yörəsində inə, boyaz bir duman.
İçəridə -
beşinci masada
üç qadın və bir kişi vardı.
Kişi gombul və gəncdi.
Qadınlardan biri -
protez dişləri olan -
barmaqları
üzüklü dolu
cansız əlini
masanın altından uzadıb,
soxdu kişinin pencəyinin
cibinə.
Bayırda -
şorqədə qaralan buludlar
özləri ilə
rüzgar,
ıldırım
və yağış
aparırırlar qərbə
və
bu alçala-alçala
yaxınlaşan
buludlara qarşı
sanki yüksələn torpağın üstündə
şütüylür teleqraf dirəkləri
və
qapqara bir qatar...
Meyvələrinin yeyib,
qəhvələrinin içmişdilər
restoran-vaqondakılar.
Baş aşbaz
Mahmud Aşor,
Baş qarson

və qarson
şüşəli bölmənin arxasındakı
yerlərində görüşdülər.
Buradan
vaqon-restoran
ovuc içi kimi görünürdü.
Adamlar danışdırlar,
fağət səsləri gəlmirdi,
sanki
ağzlarını
balıq kimi açib-yumurdular...
Bayırda -
şorqədə bir şimşək çaxdı
gecə vaxtı.
Bayırda
bir çocuq çöməldi yərə
və
islaq barmaqları ilə
təxayib qulaqlarını
saydı:
bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi.
Göy guruldadı -
hər halda,
yaxın bir yərə
ıldırım düşdü...
İçəridə -
restoran vaqonda
qoca, çox qoca
bir kişi -
bu dünyaya
həm çox yaxın,
bu dünyadan
həm çox uzaq -
haqq-hesab aparır
üzərində bombəyaz
bir kağızın
və
baxır təkbaşına
mavi şüşədən
yağışın yağmasına.
Damlalar
sicim kimi cənir
göyüzündən,
damlalar
qamçılıyar şüşələrini.
Qapqara qatar
hara aparır
bu adamları?..
Qarson Mustafa
qolu ilə sildi
masanın üstünü
və
vərəqləri saralmış
bir doftor çıxardı
cibindən,
yavaşca açdı
birinci sohibfoni.
Baş aşbaz
Mahmud Aşor soruşdu:
- Bu nə doftordur belə, yavrum?
- Mahmud usta,
burda bir dastan yazılıb.
- Belə şeylərə
marahın var, eləyso?
- Var, usta, var.
- Mənim də marağım var.
Kim yazıb?
- Bir dustaq.
- Belə de...
Həbsxana dastanlarını
çox sevərdim.
- Bu elə deyil...
- Həbsxana dastanları
yanıqlı olur.
Zatən,
səsin də,
sevdəmin də
yanıqlısı gözəldir.
Hərif danışacaq - sən acıyacaqsan,
hərif danışacaq - sən ağlayacaqsan.
Ürəkdo
acımaq,
ağlamaq olacaq,
yoni, insanlıq, yavrum.

Acıyacaq
bir şey yoxmu bu dastanda?
- Həm var,
həm yox.
Bu "Koroğlu" dastanı kimi
bir şeydi.
- Elələrini də sevirəm.
Haydi,
bismillah,
başla görək...
Bayırda
son həddindəydi fırtına.
Yağışın
və
relslərin səsini
uzaqlara aparırdı
rüzgar.
artıq
yalnız şorqədə deyil,
qaranlığın hər tərəfində
çaxırdı şimşək
və
aralıqlarla
düşürdü ıldırımlar...
Qarson Mustafa
dastanı oxumağa başladı:
"Onlar ki,
torpaqda qarışqa,
suda balıq,
havada quş
qədər çəxdilər.
qorxaq,
cəsur,
cahil,
hakim
və çocuqlar
və
qohr edən,
yaradan ki, onlardır,
dastanımızda da
yalnız onların
macəraları vardır.
Onlar ki,
uyub xainin fitvasına,
bayraqlarını
əllərindən yərə atırlar
və
düşməni meydanda qoyub qaçırlar
və
onlar ki,
mürtədlərə
xəncər itiləyirlər...
Və
yaz gəlməmiş
bir yaşıl
ağac kimi gülən
və
ölü düşməmiş ağlayan
və
ana, arvad...
küfr edən ki, onlardır,
dastanımızda da
yalnız onların
macəraları vardır...
Ardı var..."
Hazırladı:
DİLƏSİZ

